

Et Bidrag til Familierne Dyssels og Søbøtkers Historie.

Af C. Klitgaard.

Om flere af Amtmand over Aastrup, Børglum og Seilstrup Amter, Etatsraad Arnold Christian Dyssels talrige Børn vides der kun meget lidt; dette gjælder saaledes bl. a. om Sønnen *Frederik Christian*, hvem Lengnick ikke har paa sin Stamtavle, og da Møddeleren heraf endvidere i min Beskrivelse af Hvetbo Herred II (S. 441) uheldigvis har faaet forkert fat paa ham, har jeg ment, at en Berigtigelse ikke vilde være uden Interesse, saa meget mere som de Oplysninger, jeg nu er i Besiddelse af, ogsaa omhandle andre bekjendte Familier.

Jeg maa da først udtale, at naar der i „Hvetbo Herred“ S. 441 som Sønner af Amtmanden nævnes baade en Christian Frederik og en Frederik Christian, er dette formentlig urigtigt; det er sikkert en og samme Person, nemlig *Frederik Christian*, der paa Grund af en Omstilling af Fornavnene er gjort til to. Han var altsaa Søn af Amtmand Dyssel og Christiane Hanibaline Sophie Spormann og var født paa Herregaarden Sønder Elkjær i Sulsted Sogn 1690, døbt 16. Oktober¹⁾.

Ligesom de fleste af Brødrene gik han Militærvejen og var 1713 Sekondløjtnant ved Fodgarden, men allerede 1715 blev han slettet af Etaten²⁾. Han var dog ikke, som det er antaget, falden ved Stralsund, men er snarere gaaet i tysk Tjeneste, thi et Par Aar efter træffe vi ham som Kaptejn boende i Hamburg. I Begyndelsen af 1715 opholdt han sig i Flensborg, hvor han vist havde Bekendtskab til Justitsraad, fhv. Told- og Konsumtionsdirektør Hans Jacob Søbøtke³⁾ eller

¹⁾ Sulsted Kbg. ²⁾ Personalh. Tidsskr. 3. I. 116. ³⁾ Se Lengnick: Søbøtke; Christensen: Hørsholms Historie S. 263 f. og Jydske Samlinger 2. I. 518. Han var død før 9. Marts 1718.

dennes Enke Johanne Weinberg, i hvert Fald kom han her i et intimt Forhold til Datteren, Jomfru Charlotte Amalie Søbøtke, og „tvært imod Lovens strenge ord“ forførte han hende, „som da var et ungt Menneske, ungefær 15 Aar gammel, til lætfærdig og forargelig Omgængelse“¹⁾. Da hun i Følge Lengnick var født 1697, synes det dog, som om hun har været noget ældre end 15 Aar paa det skæbnesvangre Tidspunkt.

1716—1717 ²/₄ afholdtes der Skifte efter Dyssels Broder Bartholomæus²⁾, der som Løjtnant var falden i Julen 1715 under Belejringen af Stralsund, og i dette Skifte kaldes Frederik Christian Dyssel Kaptejn, men i flere Aktstykker fra 1717 og 1718 kaldes han snart Kaptejn og snart Løjtnant.

Det siges, at han Sommeren 1717 ogsaa var i Flensborg og i Juli Maaned „converserede“ Jomfru Søbøtke. Samlivet havde imidlertid til Følge, at hun nogen Tid efter følte sig frugtsommeligt³⁾. Hun kom derefter til Aalborg, hvor Dyssel ogsaa tog Ophold en Tid, og her synes de at have optraadt som Forlovede, idet saavel Dyssels Værtinde, Fru Kammerraad Wissing, som andre „honette“ Folk i Byen, blandt andre Fru Ritmester Schou og Rektor Thestrup bevidnede, at Kaptejn Dyssel endnu i Febrnar Maaned 1718 havde vist sig meget elskværdig mod Jomfru Søbøtke og havde taget Afsked med hende med „Douceurs, Kys og Favntag“, og en Aften tilforn, da han havde været noget beskjenket, havde han sagt: „Lille Jomfru, Seer I nu hvad for en Mand I faar, men naar saa er, faar I have en Krabask tilreede⁴⁾.“ Selv skrev hun hjem til sin Moder i Flensborg, at Dyssel var stærkt indtaget i hende, og at han absolut vilde have Lov at skrive for hende; hun skulde diktere, og han vilde forsegle Brevet med sit Signet, og i det hele var han saa fuld af „douceurs“ og „Ergetzlichkeiten“, at hun ansaa Giftermaalsplanerne for at være i bedste Gænge. Pludselig kom Dyssel imidlertid paa andre Tanker, idet hans Venner vist havde gjort ham mistænksom med Hensyn til

¹⁾ Aalborg Tamperretsprotokol 1718, Fol. 8—10. ²⁾ Aalborghus m. fl. Amters Skifter Nr. 22. Han ejede Lundergaard i Hvetbo Herred. ³⁾ Aalborg Tamperretsprotokol 1718, Fol. 8—10. ⁴⁾ Aalborg Justitsprotokol 1718, Fol. 563—567.

den forestaaende Faderværdighed, og han vilde nu ikke ægte den ulykkelige Jomfru. Det er ikke oplyst, hvor i Aalborg hun opholdt sig, men Familien Thestrup, der den Gang beklædte Biske-, Rektor- og Konrektorembederne synes at have staaet i venskabeligt Forhold til Familien Søbøtke, saa hun har maaske været hos en af disse Embedsmænd; i hvert Fald vidnede Konrektor Christian Thestrup, at Kaptejn Dyssel, der den 8. Februar 1718 var bleven stævnet i sit „seeneste Logament her udi Aalborg til Frue Wissings“¹⁾, havde d. 29. Januar paa Beskikkelse og Spørgsmaal tilstaaet „at vilde møde og svare Jomfruen, hvor hun søgte ham, og paa ydermere Spørgsmaal tilstaaet at vilde møde og svare hende her for Aalborg Byting, saasom hand var, som jeg erindrer hand eengang sagde, balt hier, balt da“²⁾. Under Forhandlingerne paa Aalborg Byting d. 21. Februar turde han vel ikke fragaa, at han havde staaet i Forhold til hende, nemlig „ungefær for en 3 Aar siden, hvoraf hun nu ikke kunde være svanger“, og da Jomfruen erklærede, at han den Gang havde lovet hende Ægteskab, og at hun ikke vidste af nogen anden Mandsperson, fik hun Lov at aflægge Ed paa sit Udsagn.

Derefter rejste Dyssel vist til Hamburg, og Jomfru Søbøtke ansøgte under 1. Marts „Danske Kancelli“ om, at han maatte blive befalet at ægte hende uden forud gaaende Proces, som hun ej formaaede at føre, „og til dend ende at arresteres, item om hun skulde komme i barselseng før sagen kom til ende, at barnet da maa døbes som et egtebarn“³⁾. En saadan Fremgangsmaade vilde Kancelliet vel ikke indlade sig paa, men der bevilgedes hende fri Procurator og beneficium paupertatis i Sagen mellem hende og „Os elskelige Lieutenant Friderich Christian Dyssel“⁴⁾, og under 9. Marts s. A. dømtes han ved Tamperretten i Aalborg til at ægte Citantinden inden førstkommende 5. April. Under Sagens Forekomst her kaldes han stedse Kaptejn; han forsøgte at blive frikendt ved at

¹⁾ Han var maaske da hos Slægtninge i Vendsyssel. ²⁾ Aalb. Justitspr. ³⁾ Kancelliets Supplikprotokol 1718 Nr. 167. Velvilligst meddelt af Rigsarkivet. ⁴⁾ a. St. Her kaldes han altsaa endnu Løjtnant. I „Hvetbo Herred“ S. 441 er der ved en Skrivefejl kommen til at staa, at Forlovelsen hævdedes „ved“ Bevillingen i Stedet for „se“ Bevilling.

tilbyde at sværge sig fri, men da hun jo havde aflagt Ed paa, at han var den skyldige, kunde en saadan Tilladelse for ham ikke gives. Han begjærede saa Dommen beskrevet for at kunne appellere den til Højesteret¹⁾.

I April Maaned fødtes det lille Væsen, der gav Anledning til Striden, og 23. April døbttes hun i Budolfi Sogn med Navnet Christiane Frederikke; Sognepræsten gjorde velvilligst Tilføjelsen „ante nupt.“, men paa den Tid syntes der overhovedet kun at være liden Udsigt til noget Bryllup. Som Fader er anført Løjtnant Frederik Christian Dyssel²⁾.

Den 7. Maj ansøgte Charlotte Amalie Søbøtker saa Kancelliet om, at Sagen, som Dyssel truede med at appellere til Højesteret, for at undgaa unødigt Ophold, maatte blive indstævnet for samme Aars Højesteret, og efter at Justitarius havde afgivet Samtykke, blev det 23. Maj bevilget, at Sagen blev optaget i det indeværende Aars Højesterets Orden, og den 15. November 1718 kom den for Retten. Højesterets Dombog for 1718 gik tabt ved Christiansborgs første Brand, men Voteringsprotokollen for nævnte Aar viser, at alle Assessorernes Vota gik ud paa, at Dyssel skulde ægte Jomfru Søbøtker inden $\frac{1}{2}$ Aar efter Højesteretsdommens lovlige Forkyndelse eller være mindre Mand³⁾, saa Dommen har jo nok lydt paa det samme.

Medens denne Sag stod paa var Jomfru Søbøtkers lille Datter imidlertid død og var d. 21. Juni bleven begravet i Aalborg⁴⁾.

Vi maa nu vende os andet Steds hen for at søge Oplysning om Dyssel, der som nævnt vist var rejst til Hamburg efter Tamperretsdommens Afsigelse.

I Aaret 1718 tiltraadte Konrektor Christian Thestrup en længere Udenlandsrejse, under hvilken hans Gjerning ved Skolen blev bestridt af en Vikar⁵⁾.

Paa denne Rejse, der varede et Par Aar, gjorde Thestrup nogle Dagbogsoptegnelser, der nu findes i Aalborg Stifts-

¹⁾ Aalborg Tamperretsprotokol 1718, Fol. 8—10. ²⁾ Budolfi Kbg. ³⁾ Meddelt af Rigsarkivet. ⁴⁾ Budolfi Kbg. ⁵⁾ Jvf. Hundrup: Lærerstanden ved Aalborg Skole, Program Aalborg 1870 S. 6.

bibliothek¹⁾ og bl. a. fortæller han, at han 10. Juli 1718 kom til *Flensborg*, „det er ellers en deylig lystig Stad“, og her talte han med Madame Søbøtker ligesom han herfra skrev til sin Fader og Mademoiselle Søbøtker²⁾. Den 11. Juli aflagde han Besøg hos den gamle Rektor Müller og blev derefter i Hamburg Herberg, hvor han traf Kammerraad Petersen fra Fyen, indskrevet med Posten til Hamburg, og samme Dags Aften ankom han til *Slesvig*, hvor han logerede i Posthuset. Den følgende Dags Morgen Kl. 4 gik han ud for at bese den „meged vidtløfftig“e Stad, og derpaa gik han til Søbøtker³⁾, som trakterede med The og senere gik med hen at bese Gottorp Slot m. v. Saa blæste Posten, og Rejsen gik videre til *Eckernförde*, „hvor dend vilde Østersøe gaar ind til“, og om Aftenen naaedes *Kiel*. „Derfra om Natten langsom til *Neumünster*, eet lumpen Sted, kun 3 Huse, som er noget“ . . . og d. 13. til *Hamburg*, hvor han tog ind i „Schwartzte Adeler“ for 1 Mk. lybsk pr. Dag for Kost og Kammer. Om Morgenen den 14. kom Gotschalek Jøde og viste sin Recommendation fra Bentzon⁴⁾ til alle danske Landsmænd, men „nimum ne crede Colori“⁵⁾. Ved Middagsbordet traf han Kay Klinges Søn fra København, og derefter besøgte han Friedenreich⁶⁾ in der Drystrasen“, men der var Fremmede, som hans „Confrater“ trakterede, hvorfor Thestrup ikke kunde blive der ret længe, og Fridenreich bad ham saa om at drikke The der Morgenen efter sammen med Klinge. Den 15. Juli var han saa hos Friedenreich om Formiddagen, og om Eftermiddagen kom baade Friedenreich og Klinge og trak ham med til „Bieleren“, hvor han maatte drikke gammel Rhinskvin. Endelig blev han med det onde „delibereret“ og fik lidt udrettet, men — „sildig Kl. 11 kom Friedenreych og Klingen til mig, NB. 7).“

¹⁾ Ms. Nr. 11. ²⁾ Notits i den Rejsebeskrivelsen vedhæftede Almanak.

³⁾ I Almanakken (se ovenfor) for nævnte Dag er anført: „I Slesvig talte med Mons. Søbøtker, det maa vel have været en Broder til Jomfruen og antagelig Christian Siegfred, f. 1699, der døde ugift som Officer. ⁴⁾ Antagelig en af Sønnerne fra Haunø. ⁵⁾ Stol ikke for meget paa Farven. ⁶⁾ Antagelig Peter F., f. 1685, † 1718, Søn af Apotheker Johannes Frederik Friedenreich i Aalborg. Han var Købmand i Hamburg og døde ugift [A. H. Nielsen: Embedsmænd 346]. ⁷⁾ NB. vil maaske sige, at de vare berusede.

Den 16. Juli kom den danske „Major Skenkel“, som var civil, til Maaltidet i Logihuset, og efter Maaltidet maatte Thestrup, der havde tænkt at ville besøge Professor Fabricius, „nolens volens“ og „sæpius exoratus“¹⁾ gaa med Klinge ned i det „Holstenske Vaaben“, „i Tånche hand der vilde træffe Just: Hartmans Søn til Compagnon endten for ham eller mig; da vi kommer der, kom vi just op paa Frid: Christ: Dyssels Kammer, hvor hand tracterede Hartman med 11 andre danske Karle. Jeg formedelst dend affaire, som hafde været mellem os før, frygtede mig og vilde strax retirere mig, brugte mange Undskyldninger, encouragerede dend anden²⁾ at gaae paa Comoedien og see dend forlorne Søn agere, at vi icke alle skulle blive forlorne Sønner ved dend forlorne Søns Tractemente, vi vare hos. Det hialp intet, hand tog venlig mod mig og tracterede da sterkere end tilforn for at faa mig druchen først med Rinskviin, saa med Rødviiin, til alle de andre vare tous gris. Jeg gjorde mig værre end jeg var, til jeg endelig slap, og da de andre maatte kiøre hiem, saa gick jeg dog self og tachede Gud, jeg slap nogenledis, skjønt jeg hafde mesten Høyden, hiem [?], var dog glad mig endnu intet værre vederfaredes, skjønt hand nogle Gange begyndte med Discours om forrige Handel, som jeg slog hen par raillerie. Og eftersom hand da saa ofte effterspurdte mit Logement, troede jeg mig da ey til at blive der men gick ud ganske Søndag.“ Om Søndagen d. 17. gik Thestrup først op til Klinge og drak The der og gik derefter til Højmesse, thi Morgenprædikerne, „som jeg haffde tænkt at høre allesammen, gick mig da fra for den Hovedsyge, jeg hafde fra Afftenen tilforn.“ 18. Juli om Morgenen pakkede han sit Tøj for at flytte til et andet Logis, men just da han vilde gaa bort, kom Dyssels Tjener og inviterede ham til Gæst hos sin Herre til Middag, „jeg troede mig ey Freden, excuserede mig og strax flyttede.“ Endnu en Gang traf han Dyssel, nemlig den 25. Juli, da „kom Dyssel og fich fadt paa mig paa Gaden, og skjønt hand siuntis at have noget bag Ørene, retirerede jeg mig dog dend Gang.“

¹⁾ Paa oftere gentagen Opfordring. ²⁾ Antagelig Klinge.

Den 17. Januar 1719 ægtede Dyssel i Aalborg Jomfru Søbøtke¹⁾, men hvorledes Ægteskabet faldt ud, og hvad Endeligt Dyssel fik er mig ikke bekendt²⁾.

Charlotte Amalie Søbøtke ægtede som bekendt senere Johan Christian Dietrich, f. 23. Juli 1689, død paa Havnø 3. April 1769, Søn af Generalkrigskommissær Dietrich.

J. C. Dietrich var Chef for det nordre jydsk National-Infanteri-Regiment og blev 1755 Generalmajor, afgik 1758³⁾. Han havde været gift før, men det første Ægteskab var vist barnløst, hvorimod han med Charlotte Amalie Søbøtke havde 2 Døtre, nemlig Johanne Augusta, der 1762 ægtede Oberst Andreas v. Arenstorff til Visborggaard og Havnø⁴⁾, og Sofie Magdalene, f. 1737, gift med Kaptejn Hans v. Poulsen⁵⁾.

I Følge Lengnick døde Charlotte Amalie Søbøtke d. 4. Septbr. 1751; i „Historiske Efterretninger om Havnø“⁶⁾ antages, at hun før sit Ægteskab med Dietrich har været gift med en Poppendich, men da Major M. M. von Poppendich, der i saa Fald skulde være hendes Søn, var født ca. 1719⁷⁾ eller ved omtrent samme Tid, som hun ægtede Dyssel, ligger det nærmere at antage, at Generalmajor Dietrichs 1ste Hustru var Enke efter en Poppendich, og hermed falder vel saa ogsaa den Antagelse, at Dyssel skal være død i Stralsund ca. 1720. Charlotte Amalie Søbøtke døde i Hornum, hvor hun er begravet i Kirken⁸⁾.

¹⁾ Budolfi Kbg. ²⁾ Se Slutningen. ³⁾ Jydsk Efterretninger 16/1769. ⁴⁾ Se Jydsk Saml. 2. I. 517 ff. Hun var født i Flensborg 1733. ⁵⁾ a. St. 533. ⁶⁾ a. St. 532. ⁷⁾ † 1785, 66 Aar gl. a. St. ⁸⁾ Bonde Atlas V 52